

Alla pratar svenska i *Gnomeo och Juliet* och Robert Cronholt översatte – Att du är blå får min far att se rött. Och att jag är röd kan jag inte blåneka till /Juliet i balkongscenen

G*nomeo och Julia* är en data-animerad film som handlar om trädgårdstomtar¹. Det är en fristående berättelse där man lånar teman från *Romeo och Julia*. Två rivaliserande familjer bor grannar, sura fru Capulet, på den andra den sure herr Montague. Tomtarna är (förstås) inte deras barn, men de hamnar ändå mitt uppe i grannrivaliteten. På ena sidan har tomtarna blå mössor (som Gnomeo), på den andra sidan röda (som Julia). I filmen förekommer såväl gammal som ny musik av Elton John. Premiär 11 mars 2011.

Alla talar svenska, och Robert Cronholt är den som har översatt det dubbade talet, något han har specialiserat sig på som översättare.

– Leken med Shakespeare finns på flera nivåer. Det finns förstås kopplingar till *Romeo och Julia*, men det finns också lite Shakespearecitat från andra pjäser lite här och där. Förutom *Gnomeo och Julia* finns en del andra figurer att känna igen: den elake tomten Tybalt, den lille snälle tomten Benvolio, som här kallas Benny, och inte minst en grodan Nanette, som kan jämföras med amman i *Romeo och Julia* (nanny = barnsköterska).

SHAKESPEARE SJÄLV ÄR MED I FILMEN i form av en staty som får liv och som pratar med Gnomeo: "Vilken märklig historia du verkar ha varit med om. Den påminner väldigt mycket om en pjäs jag skrev en gång."

– I *Romeo och Julia* duellerar Romeo och Tybalt, men i filmen tävlar de med motorgräsklippare. Även om filmen står på egna ben, gör man en kul grej av det faktum att många vet hur *Romeo och Julia* slutar. Shakespeare kommer in igen och säger: "Min pjäs slutade väldigt illa men så ska väl inte det här sluta?" På så sätt bäddar man för att man ska förstå att man inte kan göra tragedi av barnfilm.

Filmbolaget ville att de Shakespearecitaten som är med i filmen skulle vara från vedertagna svenska översättningar. Robert Cronholt tyckte det var

roligast att använda Hagbergs gamla översättning, för att han tycker det låter mest Shakespeare.

– Hagbergs språk sticker ut från språket i filmen i övrigt. Så blir Julias replik "Parting is such sweet sorrow" på svenska "I avskeds sorg vad ljuvt behag". Alla citat är från Hagberg utom prologen "Två starka släkter ..." som inte finns med i Hagbergs översättning. Därför har vi tagit Göran O Erikssons fina tolkning av den.

ROBERT CRONHOLT HAR ALLTSÅ GJORT manuset till de skådespelare som ska dubba filmen. Dessutom finns en översättare som har gjort den textade versionen av filmen. De har ingen

Bilderna hämtade på www.gnomeoandjuliet.com där bilder, lek och spel (på engelska) finns samlat

kontakt utan arbetar helt oberoende av varandra, och så är det alltid när en film kommer till Sverige.

– Det är helt enkelt två olika filmer, en dubbad till svenska och en med engelskt tal med svensk textremsa. I fallet *Gnomeo och Julia* skulle man förstås kunnat samarbeta kring olika problem, till exempel kring vilka Shakespearecitaten vi ska använda. Men dubböversättning och textöversättning helt olika hantverk. Den stora utmaningen med textremsorna är att sovra och redigera, för allt får inte plats. Med dubbning är det tvärtom, allt får plats, textmängden på engelska och svenska är identisk.

PRECIS SOM I VANLIG SPELFILM måste man följa munrörelserna i bästa möjliga mån.

– Tecknade figurer har ofta tydligare munnar. När jag översatte *Flykten från hönsgården* såg jag hur svårt det kunde vara: Om en höna med väldigt uttrycksfull näbb i närbild säger "Oh, noo!", så kan det inte bli "Åh, neej!" på svenska, utan kan i stället "Nej, åååh!" Man får välja det som ser bäst ut utan att göra avkall på betydelsen. Men när det gäller Hagbergs översättning så får det bli som det blir oavsett synkronisering, och inte bry sig om hur det passar med munrörelserna.

DET FINNS EN SCEN DÄR JULIA HAR stängt en hund ute från trädgården. Julia säger: "Out!" Och från andra sidan hör man hundens husse säga: "Damned spot!"²

– Det där blir obegripligt för barn och förstås för många vuxna också. Det är ju ett citat från *Macbeth*, men här får man göra något annat av det. Man vill ändå ha en referens till Shakespeare, så det fick bli "Här får du inte vara Hamlet." Där hade jag dessutom turen att hundens husse inte syns i bild utan bara hörs bakom planket. I sådana lägen kan man peta in lite fler ord eftersom läpparna inte syns. Annars hade jag suttit i rävsaxen. "Damned spot" är två stavelser! Lycka till med det!!!

– Man kan inte översätta allt, men helheten måste fungera. Vill de ha ett skämt på ett ställe, så ska jag också försöka göra det. I värsta fall blir det inget skämt, men då kan man kanske skoja till det någon annanstans. Sådana utmaningar ställs man för i all slags översättning.

Robert Cronholt tar några exempel på hur man kan arbeta för att få till det som kan verka omöjligt:

– I Disneyfilmen *Prinsessan och grodan* (2010) finns en härlig sydstatstjej som pratar bred amerikanska, och hon ska kyssa grodan. Och hon säger på engelska: "Puck her up, buttercup!" I stället för att låta henne på säga "Kyss mig nu då!", vilket skulle vara väldigt tråkigt jämfört med originalet. Man vill i stället ha något med samma karaktär, så på svenska blev det: "Hit med trynet, snuttegrynet!"⁴

Ett annat exempel är från *Gnomeo och Julia*. I balkongscenen säger Julia: "What's in a gnome? Because you're blue my father sees red. And because I'm red I'm feeling blue."³ Här skämtar man först om frasen "What's in a name?" (Vad är ett namn?) i Shakespeares original. Därefter en ordlek på engelska med röd och blå, och ordagrant blir det "Att du är blå får min far att se rött. Och att jag röd gör mig dyster."

– Det finns ett fåtal svenska uttryck där ordet blå ingår. Skämtet med att

"blue" engelska betyder både blå och dyster går förlorat, så då får man leka med orden på något annat sätt på svenska. Här fick det bli: "Att du är blå får min far att se rött och att jag är röd kan jag inte blåneka till."

EN SAK SOM ROBERT CRONHOLT tidigt lärde sig var att slå upp ord som han redan visste betydelsen på.

– En utförlig ordbok ger flera förslag. Ta ordet "magnificent". Beroende på hur det passar, vem som ska säga det och åldern på den som lyssnar, kanske jag i stället översätter det med "strålände", "makalöst", "häftigt" eller "jättesnyggt".

DET FINNS EN PSYKOLOGISK SKILLNAD mellan textad och dubbad film menar Robert Cronholt.

– När du gör textremсор och översätter ett skämt, så vet du att publiken hör originalrepliken. När det är dubbad film ska repliken stå för sig själv. Och lyckas man med det så ska publiken inte ens reflektera, utan då står dialogen på egna ben om man har gjort ett hyfsat bra jobb.

SKÅDESPELARNA BEHÖVER INTE TRÄFFA sina medspelare, utan går in i studion en i taget och spelar in och tajmar sina repliker. Daniel Sjöberg är dialogregissör och den som guidar skådespelarna. Man ser filmen, gärna på storskärm, och hör den amerikanska dialogen i ena örat och sig själv i det andra.

– Det är ett stort arbete. Replikerna ska inte bara spelas in utan också mixas, man ska lägga på eko om man är i en grotta, speciellt ljud om man pratar i telefon och så vidare.

NÄR DET GÄLLER DUBBNING FINNS olika traditioner. Robert Cronholt menar att de i Frankrike är måna om att göra ett bra arbete, medan de i Italien är kända för att inte bry sig så mycket om hur det ser ut, och att det lätt "låter studio" om det som sägs, som om de satt i en burk och pratade.

– I Sverige är det bara film för barn som dubbas. Men det har skett en explosion jämfört när jag var liten på 60-talet dubbades bara animerade filmer. Nu dubbas även spelfilm riktad till barn. Och digitalisering har gjort arbetet mycket smidigare på alla sätt. Idag slipper man till exempel vänta på bud som kommer med VHS-kassetter, som man faktiskt gjorde så nyss som för tio år sedan.

ATT ARBETA MED GNOMEO OCH JULIET tycker Robert Cronholt är extra roligt, eftersom han har ett särskilt gott öga till Shakespelesare.

– Jag "samlar på" *Hamlet*, har sett en hel del versioner, både på scen och på film, bland annat med Ian McKellen, Rickard Wolff, Lawrence Olivier och Peter Engman (regi Selimovic) i titelrollerna. Och Kenneth Branaghs fyratimmarsfilm. Aldrig har väl en film på fyra timmar gått så fort.

Intervju: Roland Heiel

¹ Trädgårdstomte heter på engelska garden gnome (uttalas noum)

² "Out, damned spot!" (Bort, fördömda fläck!), säger lady Macbeth när hon försöker tvätta bort blodfläckar hon inbillar sig ha på sina händer.

³ Se scenen på engelska på Youtube (*Gnomeo and Juliet* + balcony)

⁴ Se fler exempel på www.rcronholt.com